

Ελευθερία (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της [ομάδας 1917](#) στις 03/11/23.

Περιεχόμενο

Ελευθερία

Σύμφωνα με μια φιλοσοφική παράδοση με αρχή τον Διαφωτισμό, η ανθρώπινη ελευθερία είναι η βασική αξία της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι η πραγμάτωση και η προστασία της ανθρώπινης ελευθερίας είναι ο στόχος της κοινωνίας των πολιτών, ο λόγος για τον οποίο χρειάζεται να συγκροτηθεί αυτή η κοινωνία. Κατά την άποψη αυτή, μια κοινωνία είναι καλή στον βαθμό που καθιστά δυνατή την ελευθερία των πολιτών της. Διαφορετικά είναι κακή – μια κοινωνία που πρέπει να ξεπεραστεί και να αντικατασταθεί από μια κοινωνία που καθιστά δυνατή την ελευθερία.

Τόσο ο Μαρξ όσο και οι ριζοσπάστες φιλελεύθεροι αστοί ανήκουν σε αυτή τη φιλοσοφική παράδοση. Συμφωνούν στο ότι η ελευθερία είναι η βασική πολιτική αρχή. Εκεί που διαφέρουν είναι στις αντιλήψεις τους για την ελευθερία, στην κατανόηση του τι σημαίνει ή σε τι συνίσταται η ελευθερία. Αυτό έχει επιπτώσεις για το είδος της κοινωνίας που υποστηρίζουν.

Αν και διάφοροι φιλελεύθεροι θεωρητικοί αντιλαμβάνονται την ελευθερία με διαφορετικούς τρόπους, σε γενικές γραμμές, και όπως το έθεσαν και οι Γάλλοι αστοί επαναστάτες στη *Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη*, η ελευθερία για τους φιλελεύθερους είναι η ικανότητα “να κάνεις ό,τι δεν βλάπτει τους άλλους”. Όπως παρατηρεί ο Μαρξ, πρόκειται για μια αντίληψη της ελευθερίας που επικεντρώνεται στον διαχωρισμό. Τα άτομα εκλαμβάνονται ως ξεχωριστές μονάδες που είναι ελεύθερα μόνο στην περίπτωση που είναι ελεύθερα να μην βλάπτουν ο ένας τον άλλον. Ο άλλος θεωρείται από τους φιλελεύθερους ότι αποτελεί το όριο στην ελευθερία του ενός (βλ. “*Το Εβραϊκό Ζήτημα*”). Ένα άτομο θα ήταν γι’ αυτούς εντελώς ελεύθερο σε έναν κόσμο όπου υπήρχε μόνο του: τίποτα που θα μπορούσε να κάνει δεν θα έβλαπτε κάποιον άλλο σε έναν τέτοιο κόσμο – δεν θα υπήρχε άλλος για να βλάψει – και έτσι τίποτα δεν θα αποτελούσε όριο στην ελευθερία του.

Ο Μαρξ θεωρεί λανθασμένη αυτή τη φιλελεύθερη έννοια της ελευθερίας. Όπως το θέτει, η έννοια αυτή κάνει “κάθε άνθρωπο να βλέπει στους άλλους ανθρώπους όχι την πραγμάτωση της δικής του ελευθερίας, αλλά το εμπόδιο σε αυτήν” (βλ. “*Το Εβραϊκό Ζήτημα*”). Αυτό καθιστά τη φιλελεύθερη αντίληψη της ελευθερίας αβάσιμη, καταλήγει ο Μαρξ, καθώς οι άλλοι, όχι μόνο δεν εμποδίζουν την ελευθερία μας, αλλά στην πραγματικότητα την καθιστούν δυνατή.

Γιατί συμβαίνει αυτό; Ο Μαρξ παραθέτει δύο διαφορετικές επιχειρηματολογίες, κάθε μία από τις οποίες αντιστοιχεί σε μια ξεχωριστή μορφή της ανθρώπινης ελευθερίας. Η πρώτη μορφή ελευθερίας είναι αυτή που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ελευθερία αυτοκυβέρνησης. Τα ανθρώπινα όντα είναι ελεύθερα με αυτή την έννοια μόνο στην περίπτωση που μπορούν να καθορίσουν μόνα τους την πραγματικότητα κάτω από την οποία ζουν – μόνο στην περίπτωση που μπορούν να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν μόνα τους κοινωνικούς κανόνες και θεσμούς (οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς κ.λπ.) υπό τους οποίους θα ζουν και θα ρυθμίζουν τη ζωή τους. Αυτό είναι ένα έργο που μπορεί να

γίνει μόνο συλλογικά. Δεν μπορώ να θέσω σε εφαρμογή ένα κοινωνικό σύστημα π.χ. υλικής παραγωγής, αν αυτοί με τους οποίους ζω δεν είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν. Αυτή είναι η πρώτη έννοια με την οποία η πραγμάτωση της ελευθερίας μου απαιτεί άλλους.

Η δεύτερη επιχειρηματολογία του Μαρξ έχει να κάνει με μια διαφορετική αλλά όχι άσχετη έννοια της ελευθερίας. Θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε αυτή την ελευθερία ελευθερία της ευημερίας. Όπως την αντιλαμβάνεται ο Μαρξ, η ανθρώπινη άνθιση ή ευημερία συνίσταται στην ανάπτυξη και την άσκηση διακριτών ανθρώπινων ικανοτήτων, ικανοτήτων που χρησιμοποιούνται σε δραστηριότητες όπως η εκπαίδευση, η επιστήμη, ο πολιτισμός, ο αθλητισμός, η τέχνη, η φιλία, ο έρωτας, η συζήτηση κ.ο.κ. Η ευημερούσα ανθρώπινη ζωή για τον Μαρξ είναι μια ζωή που χαρακτηρίζεται από αφοσίωση σε τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Τι είναι τόσο ιδιαίτερο σε αυτές τις δραστηριότητες, ώστε η καλή ανθρώπινη ζωή να εξαρτάται από αυτές; Και με ποια έννοια εκφράζουν την ανθρώπινη ελευθερία; Για τον Μαρξ το ιδιαίτερο σε αυτές τις δραστηριότητες είναι ότι ασκούνται ελεύθερα ή *ως αυτοσκοπός*. Επιδιώκουμε τη φιλία επειδή την απολαμβάνουμε, όχι επειδή μας αναγκάζει κάποια άλλη ανάγκη. *Για την αμειβόμενη εργασία ισχύει ακριβώς το αντίθετο*. Γενικά δεν επιδιώκουμε την αμειβόμενη εργασία απλώς για χάρη της, απλώς επειδή την απολαμβάνουμε. Επιδιώκουμε την αμειβόμενη εργασία επειδή διαφορετικά δεν θα είχαμε χρήματα, και έτσι δεν θα είχαμε φαγητό, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη και πολλά άλλα. Με αυτόν τον τρόπο, είμαστε αναγκασμένοι να *εκτελούμε* αμειβόμενη εργασία. Η αμειβόμενη εργασία δεν είναι μια δραστηριότητα που ασκούμε ως αυτοσκοπό ή ελεύθερα. Την ασκούμε για χάρη κάποιας άλλης ανάγκης, κι άρα από εξαναγκασμό.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο Μαρξ μιλάει για την ανθρώπινη ευημερία με όρους ελευθερίας. Σύμφωνα με τον Μαρξ, η ανθρώπινη ευημερία είναι αυτό που συμβαίνει όταν τα ανθρώπινα όντα είναι σε θέση να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που απαιτούν ελεύθερη και όχι καταναγκαστική συμμετοχή. Αυτό σχετίζεται με την πρώτη του αντίληψη για την ελευθερία, την ελευθερία ως αυτοκυβέρνηση. Επειδή οι άνθρωποι είναι όντα που μπορούν να επιλέξουν μόνα τους πώς θα ζήσουν, μια ζωή καταναγκασμού – μια ζωή που βασίζεται στην αναγκαιότητα – είναι ακατάλληλη γι' αυτούς. Η ζωή που τους ταιριάζει είναι μια ζωή που περιλαμβάνει δραστηριότητες που ασκούνται ελεύθερα. Αλλά αυτές οι δραστηριότητες που πραγματώνουν την ελευθερία – η εκπαίδευση, η επιστήμη, ο πολιτισμός, η φιλία κ.λπ. – είναι όλες κοινωνικές. Προϋποθέτουν συλλογικές, και συχνά διαγενεακές, κοινωνικές πρακτικές, όπως στην περίπτωση της επιστημονικής και πολιτιστικής προόδου, η οποία στηρίζεται στο έργο των προηγούμενων γενεών. Έτσι, αυτές οι δραστηριότητες που πραγματώνουν την ελευθερία απαιτούν την ύπαρξη της κοινωνίας των πολιτών.

Η αντίληψη του Μαρξ για την ελευθερία οδηγεί σε μια ριζοσπαστική κριτική της αστικής κοινωνίας, δηλ. της κοινωνίας στην οποία ζούμε σήμερα. Αυτή η μορφή κοινωνίας στηρίζεται στη φιλελεύθερη αντίληψη της ελευθερίας και ο Μαρξ έχει δείξει ότι αυτή η αντίληψη είναι συγκεχυμένη. Κατ' αρχάς, η περιγραφή του Μαρξ για την ελευθερία ως αυτοκυβέρνηση είναι ασυμβίβαστη με βασικές αρχές της αστικής τάξης, κυρίως με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τους κοινωνικούς νόμους του. Για παράδειγμα, όπως το θέτει ο Μαξ Χορκχάιμερ, στην αστική κοινωνία, ο άνεργος εργάτης καλείται να αποδεχτεί ως αντικειμενικά αναγκαίο το γεγονός ότι οι οικονομικοί νόμοι καθιστούν αδύνατη την πρόσληψή του, επειδή οι συνθήκες είναι τέτοιες που οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά την πρόσληψη νέου προσωπικού (βλ. *“Ο ανθρωπάκος και η φιλοσοφία της ελευθερίας”*). Αλλά φυσικά οι νόμοι που διέπουν τα κοινωνικά συστήματα, όπως είναι τα οικονομικά συστήματα, είναι κοινωνικοί, άρα εξαρτώνται από εμάς, και άρα δεν είναι καθόλου αδύνατο να αλλάξουν – εφόσον αναλάβουμε εμείς την ευθύνη για τις συνθήκες ύπαρξής μας. Αντιμετωπίζοντας αυτούς τους νόμους ως αμετάβλητους, η αστική κοινωνία αποποιείται την ευθύνη για αυτό το καθήκον, αποτυγχάνοντας να εκφράσει την ελευθερία μας να αυτοκυβερνηθούμε.

Αλλά η αστική κοινωνία αδυνατεί επίσης να εκφράσει την ελευθερία μας να

ευημερήσουμε/ακμάσουμε/εξελιχθούμε. Εφόσον αυτή η ελευθερία απαιτεί την επιδίωξη ελεύθερης και όχι καταναγκαστικής δραστηριότητας, η ζωή της μισθωτής εργασίας, στην οποία στηρίζεται ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, αποκλείεται. Η μισθωτή εργασία είναι το πρότυπο καταναγκαστικής δραστηριότητας: δεν επιδιώκεται για τον εαυτό της, αλλά για χάρη κάποιου άλλου πράγματος – συγκεκριμένα, της επιβίωσης. Η ζωή του μισθωτού εργάτη είναι η ζωή κάποιου που είναι καταδικασμένος σε αυτή τη μορφή δραστηριότητας, μια ζωή που βασίζεται στην απόλυτη αναγκαιότητα. Γι' αυτό επιμένουμε, ακολουθώντας τον Μαρξ, στη σημαντική μείωση της εργάσιμης ημέρας και τελικά στην κατάργηση της μισθωτής εργασίας. Αυτό δεν σημαίνει την κατάργηση της παραγωγής. Σημαίνει μόνο την κατάργηση της σημερινής μορφής παραγωγής, η οποία εξαρτάται από την ανελευθερία του μισθωτού εργάτη.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, επεξεργαζόμαστε περαιτέρω τη μαρξική αντίληψη της ελευθερίας και προσδιορίζουμε και εξηγούμε γιατί η αστική κοινωνία με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής της είναι ανελεύθερη, αλλοτριωτική, καταπιεστική και εκμεταλλευτική για τη μάζα των μελών της.

Από την σειρά θέσεων *“Η Θέση μας για τον Καπιταλισμό: Τι Είναι και Γιατί Πρέπει να Είμαστε Εναντίον Του”*.

Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2023, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:1917:positions2>

Last update: **2025/10/09 13:13**

